

Govor Marija Čuka v Borštu pri Kopru 8. februarja 2024

Spoštovane, spoštovani!

Najprej in že uvodoma se moramo vprašati, kaj počnemo danes tu, na tem mestu, zakaj se udeležujemo današnje slovesnosti. Ima smisel? Vemo, zakaj? Lahko bi celo parafraziral Franceta Prešerna, "ko brez miru okrog divjam, prijatli vprašajo me-kam". Vemo za odgovor? Kam nas vodi udeležba v tem prekrasnem Borštu, kraju spomina in nekdanjega junaštva? Kraju upora in varovanja identitete, jezika, svobode. Se zavedamo? Zakaj smo tu? Ali ne gre mogoče za shod osivelih nostalgikov, ki živimo v preteklosti, brez časa in prostora ter nočemo sprejeti sedanosti? Ne gre mogoče za patetično navezavo na nekaj, kar je zgodovina povozila? Za utvaro. Za romantiko. Ima vse to sploh še smisel? Pravijo, da so se časi spremenili. Ampak, kako so se spremenili? Katera je danes pot človeštva? Je to vladavina Muskovich mikročipov, umetne inteligence, groženj z atomsko katastrofo, novega fašizma, ali pa pod žerjavico še tlijo čustva, ideali, vrednote?

Pogled v naše korenine. Nazaj. Kajti, če hočemo naprej, se moramo najprej obrniti nazaj v čas.

Živimo v svetu, ki ni več podoben svetu, svetu ljudi, lepote, srečevanja. Ta svet je postal ploščat, je izgubil žile in srce, premika se le po tehnokratskih, preračunljivih, togo razumskih umetelnih tirnicah, giblje se v logiki, da je vse možno, vse dovoljeno, pravil ni več, zgodovine ni več, sedanost je vprašljiva, prihodnost milo rečeno negotova. Tak svet orje brazde za semena nestrpnosti, sovraštva, populističnega vpitja. Kdor močneje kriči, tuli v prostor prazne besede, besede brez vsakršne vsebine, ta je slišen, ta upoštevan, kdor pa razmišlja in si prizadeva za dobro ljudi, išče resnico in poštenje, ta je nevaren, avtonomno misel je treba utišati, knjige, besede in umetnost, ki jo širijo, zažgati ali prepovedati. In ko utišamo misel solidarnosti in sočutja, utišamo tudi svobodo. Utišamo smisel. Utišamo smisel obstoja. Grozljivo je, da množice nasedajo vabam retorike in praznega. Grozljivo je, da se uresničuje antični aforizem: tisočkrat izrečena laž postane resnica in resnica se v hipu spremeni v laž. Nekaj takega se dogaja tudi s polpreteklo zgodovino teh krajev in Evrope ter sveta nasploh, kjer je vse postavljeno na glavo, rablji in morilci postanejo junaki, uporniki preziranja vredni. Revizija zgodovine opravičuje zločine, boj za svobodo in dostojanstvo slehernega, upor, pa postavlja na zatožno klop. Pri nas se dogaja celo to, da je bil kolaboracionizem, da je bilo udinjanje okupatorju prava izbira in delo za narod, upor črnim silam nacizma in fašizma pa zlo. Poglejte v državo, ki je tudi moja država. Fašizem se je spustil z verige kot stekel pes, steguje desnico v rimski pozdrav, ki da je povsem legitimno izražanje osebnih opredelitev in ne predstavlja več podpore in apologije črnega zla. Tako se je izrazilo sodišče, medtem ko italijanska ustava prepoveduje apologijo fašizma in fašistične simbole. Kaj naj si človek ob tem misli? Ali je politikantstvo nad resnico? Pljuvanje po osvobodilnem partizanskem gibanju je postal priljubljen šport tudi v Sloveniji, ki izgublja zavest, da se ima prav osvobodilnemu boju zahvaliti, da je to, kar danes je, samostojna država z vsemi svojimi slabostmi, a tudi prednostmi. Ponavljam sintagmo, osvobodilni boj - ta je svetla točka. Povojne zlorabe, ki z NOB nimajo zveze, je partizansko gibanje že zdavnaj obsodilo in se zanje opravičilo, česar pa reakcionarne sile niso nikoli storile, nikoli niso obsodile svojega suženjstva okupatorju. Sprave ne more biti, ko se boj za lastno zemljo, jezik in življenje ima za kriminalno dejanje, sodelovanje z Mussolinijem in Hitlerjem pa za plemenitost. Tako ne gre! Povsod v Evropi so po vojni opravili z domačimi izdajalci, vsaki vojni sledi, žal, lov za tistimi, ki so povzročili nepopisno zlo. Kriminalce je treba ustaviti, sicer povzročijo novo zlo, nasilje, proti kateremu je vredno zastaviti demokratične vrednote in tudi, zakaj ne, spomin. Spomin na čas, ko je bilo zelo jasno in je jasno tudi danes, le ideološkim slepcem ne, kje se je kovala svoboda. Zato obsojamo vsako obliko fašizma, tudi besednega, in nasilja.

Danes je čas bede. Človek je izgubil vsakršno objektivnost in kritični pogled na dogajanje okrog sebe. Vse se relativizira, vse spektakularizira. Kot da bi bile ruševine in trupla in vojne grozote zabaven film, kot da se nas zlo ne dotika, ker da je daleč. Pod krinko branjenja demokracije in svobode svetovne velesile razkazujejo mišice, posegajo v življenje in usode

drugih držav. Laž, velika laž, ki se hrani s strašno mislijo, aksiomom: kdor ni z mano je proti meni. Zaveznikom gledajo velesile skozi prste, čeprav izvajajo najhujše zločine. Znova so glasna žarišča topovskih obstreljevanj, uničenih polj in stavb, smrti. Kar se dogaja v Gazi je popoln genocid. A zaradi logike oblasti, moči, privrženosti novemu imperializmu, se tega ne obsoja, čeprav je na dlani in vsem pred očmi. Mi obsojamo vsako nasilje! Vsako! Predvsem pa nasilje tistih, ki zatirajo. Tudi danes se pošten in resniocoljuben človek, ne politikant, mora upreti krivicam, preganjanju manjšin in jezika, kot so se naši starši in dedje uprli fašizmu in nacizmu, da ohranijo sebe, svojo bit, svoj narod pri življenju. Te vrednote utemeljujejo našo existenco, zato se jim klanjamo tudi danes. Predvsem na Primorskem, ki je zgled sodelovanja in povezovanja, zemlja obmejnega srečevanja in ne ločitev. To nas uči junaštvo borcev za svobodo in enakopravnost in ta zgled pljuska tudi v naš čas. Mora pljuskniti! Žal mednarodne institucije, ki naj bi varovale vse ljudi, njihovo svobodo, jezik, dostojanstvo, ne opravljajo svoje naloge. Velesile na meje nameščajo orožje in države sužnijo v vojaške pakte. Povsem jasno so vidna dvojna merila, to meji že na grotesko, Združeni narodi in Evropska unija so parodija samih sebe. Kdo naj še verjame tako nastavljeni politiki, v kateri ni pravičnosti, ni etike, ni moralnih izhodišč.

Danes je svet postavljen na glavo, danes je čas bede. Fašizem je spet dvignil glas, brez sramu se plazi tudi po obmejnih krajih, v Italiji, njegovi zibelki, so njegovi zločini pozabljeni, kot da ne bi več kot dvajset let prizadeval slovenskega primorskega človeka, mu prepovedal vse, kar se prepovedati da, požigal je, moril in niti en fašist ni plačal za svoje zločine, ni bilo obsodb, ni bilo procesov. Nasprotno, za sosednjo državo se zgodovina začenja z eksodusom iz Istre in s fojbami. Prej ni bilo nič, prej je bil tu zemeljski raj. Nihče ne omenja vzrokov, le posledice, kot da bi bile posledice brez vzrokov. Kdo je sprožil črno noč zla? In prav te dni smo pričeli ponovnemu zagonu laži, časopisi in mediji nasploh so polni demagoških lažnivih prikazov, Slovani in ožje, Slovenci, smo vir vsega slabega. Je to mogoče? Slovenska politika molči. Ali bo dvignila glas zoper sramotenje zgodovinske resnice ali pa bo spet obrnila pogled stran? Še včeraj sem slišal, da so dobrososedski odnosi med Italijo in Slovenijo odlični. To lahko izjavi le kdo, ki nima pojma ne o zgodovini ne o današnjosti. Kaj pa slovenska narodna skupnost v Italiji? Kaj pa zgodovina? Kaj pa poročilo slovensko-italijanske mešane komisije o polpretekli zgodovini? Bo kdaj v Italiji objavljeno? Ne, ne bo! Kaj pa zagotovljen slovenski sedež v italijanskem parlamentu? Kaj pa dvojezičnost v obmejnih občinah? V Gorici, Trstu, Vidmu? Priložnostne besede s figo v žepu so premalo, treba je tudi dejanj, treba je zahtevati pravico. Treba je moralne, ne oportunistične države in strahopetnosti.

Zato je današnja prireditev pomembna. Da utemeljuje poštenost in se zoperstavi barbarskim lažem. Da prinaša v prostor zaprašeno resnico. Ne, današnji ni shod nostalgikov ali romantičnih ljudi, ki sanjajo o pravici. Udeležba je dejanje poštenosti. Je podpora resnici! Poštenost, pravičnost, resnica nimajo let, ne poznajo starosti, poštenost, pravičnost, resnico je treba vbrizgniti tudi v mladost. Ali učni programi v šolah to predvidevajo? Zdi se mi, da ne. Osrednja matična domovina celo nič ne ve o tem, da so v Italiji Slovenci, del in veja istega naroda, da so Primorci nasploh ljudje, ki se jih ne sme imeti za norca, vleči za nos. Mi vemo, kaj je trpljenje, vemo, kaj je sobivanje, vemo, kaj je vrednota jezika.

Potrebna je kulturna revolucija. Miroljubna revolucija. Njeno bistvo predstavlja širina vednosti, ki jo dajeta knjiga, umetnost. Bistvo te revolucije je etičnost. Knjige odpirajo srca, pomirjajo vest, bistrijo pamet. Knjige so vpogled v preteklost in opomin, da temnih strani zgodovine ne gre ponavljati. Edini opomin. Zato so knjige nevarne. Revolucionarne so. Zato je postal France Prešeren simbol narodovega preporoda, njegovi verzi pa utemeljitelji slovenskega obstoja v sožitju, sodelovanju, sobivanju z vsemi ostalimi ljudmi, bližnjimi in daljnimi sosedi. Kar nam politika in zaslepljena ideologija zamegljujeta, nam knjiga, umetnost, jasni. Uprimo se zlu s kulturo. Tudi z ostro besedo, s trdno stoji na stališču, ki ne daje državljanstva laži. Bodimo v službi resnice in pravice, v objemu mladosti naših idej, s katerimi gradimo zid pred potvorbami zgodovine in izkrivljanjem sedanosti. Svetli trenutki časa, ki se ga danes spominjamo, nas zavezujejo k temu, da ohranjamo sporočilo, ki so ga borci za svobodo podarili v dediščino nam in prihodnjim rodovom: tujega nočemo, svojega ne damo! Ne damo svojega jezika, ne damo svoje enakopravnosti, ne damo sebe!